

آسیب‌شناسی محیطی پردیس‌های خودگردان و پیامدهای ناشی از آن

مریم سادات قریشی خوراسگانی^{۱*}، محمدبینی دوزی سرخانی^۲، غلامرضا ذاکر صالحی^۳ و گلنار مهران^۴

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی و آسیب‌شناسی محیطی پردیس‌های خودگردان در ابعاد (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و فراملی) و پیامدهای بلندمدت آسیب‌ها بود. لذا با روش نمونه‌گیری غیراحتمالی و هدفمند، با ۲۱ نفر از صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس‌های خودگردان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران مصاحبه انجام شد. این پژوهش، کیفی و به لحاظ روش، توصیفی-اکتشافی است. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون (تم) استفاده و مضامین آسیب‌های محیطی استخراج شد. نتایج پژوهش نشان داد، از مجموع ۱۷۹ مورد کدگذاری؛ ۲۹ درصد کدهای استخراج شده به مقوله اجتماعی، ۲۰ درصد به فرهنگی، ۲۰ درصد به اقتصادی، ۱۳ درصد به سیاسی، ۹ درصد به مقوله تحریم‌ها و ۹ درصد به پیامدهای بلندمدت آسیب‌ها مربوط بود. نتایج نشان داد؛ بیشترین آسیب‌های محیطی پردیس‌های خودگردان مربوط به آسیب‌های اجتماعی و مضامینی از جمله: عدم توجه به تقاضای بازار کار، ایجاد فرصت‌های نابرابر آموزشی، بی‌عدالتی اجتماعی و ویژگی‌های فردی دانشجویان است.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌شناسی محیطی، پردیس‌های خودگردان، پیامدها

۱. نویسنده مسئول: استادیار دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران
mghoraishi@alzahra.ac.ir

۲. استاد دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

۳. دانشیار مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران

۴. استاد دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران

مقدمه

سازمان، سیستم بازی است که با محیط‌های مختلف رابطه دارد. به همین جهت باید در چارچوب شرایط محیطی بررسی شود که در آن فعالیت می‌کند؛ چراکه در غیر این صورت، توجه صرف به سازمان مجزا از محیط‌های آن، گمراه‌کننده خواهد بود (الوانی، ۱۳۸۱). به همین دلیل برای تشریح فعالیت‌های سازمان، لازم است به محیط بیرونی آن توجه شود (هوی و میسکل^۱، ۲۰۰۵). چراکه سازمان دائماً تحت تأثیر محیط پیرامون خود است که به بروز رفتارهای سازمان منجر می‌شود (گریفین^۲ و همکاران، ۲۰۰۰)؛ بنابراین، برای حفظ و بقا سازمان، سازگاری در محیط ضروری است و سازمان‌هایی که توان سازگاری ندارند، محکوم به فنا هستند (هیوتم^۳، ۲۰۰۷). لذا دانشگاه نیز به‌عنوان یک سازمان نیازمند سازگاری با محیط بیرونی است. به عبارتی سازگاری در جهت کاستن عدم توازن تقاضاهای محیطی و پاسخ‌های دانشگاه است (دزیلوا^۴، ۲۰۰۶).

بر این اساس، نقش محیط پیرامون در عملکرد دانشگاه، اهمیت بالایی دارد. محیط سیستم دانشگاه در سطح ملی (عوامل اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی) و در سطح بین‌المللی خواهد بود و ورودی و خروجی دانشگاه با این عوامل ارتباط پیدا می‌کنند (یمنی، ۱۳۸۰). پردیس‌های دانشگاهی نیز که به دنبال سیاست تنوع‌بخشی آموزش عالی و تأمین منابع مالی دانشگاه‌ها، در جریان ماده ۲۰ برنامه پنجم توسعه ایجاد و عهده‌دار رسالت‌های مهم آموزش عالی شدند، ناگزیر از تعاملات متقابل و تأثیرات محیطی خود هستند. از این‌رو، عملکرد پردیس‌های خودگردان به‌عنوان یک سیستم تحت تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. بررسی و آسیب‌شناسی محیط پیرامون آن، اثر مؤثر و انکارناپذیری بر موفقیت یا شکست پردیس‌های دانشگاهی و تعیین راهبردهای موردنیاز در مقابل آسیب‌ها خواهد داشت. لذا با توجه به اهمیت مسأله، در این پژوهش به آسیب‌شناسی محیطی پردیس‌های خودگردان اقدام شد. در این راستا سؤال‌های پژوهش این‌گونه مطرح شد که «آسیب‌های محیطی پردیس‌های خودگردان در ابعاد ملی (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی،

1. Hoy and Misskel
2. Griffin, Stacey and Shaw
4. Hutem
5. De Zilwa

سیاسی) و فراملی (تحریم‌ها) کدام است؟» و «پیامدهای بلندمدت ناشی از این آسیب‌ها چیست؟».

سازمان‌ها در خلأ زندگی نمی‌کنند، بلکه در محیطی فعالیت می‌کنند که رفتار آن‌ها را شکل می‌دهد (اسمیت^۱، ۱۹۸۸). به عبارتی دیگر، سازمان‌ها به‌مثابه جزایر میان اقیانوس یا دریاها نیستند که همواره خود را در آب ببینند و هیچ‌گونه ارتباطی با دنیای خارج نداشته باشند، بلکه سازمان‌ها در تعامل با محیط پیرامون خود بوده، بر محیط اثر گذارده و متعاقب آن، اثر نیز می‌پذیرند. از این‌روی سازمان‌ها به‌نوعی، به محیط وابستگی دارند، چراکه به‌عنوان سیستم‌هایی باز نیاز به ورودی‌هایی دارند که این ورودی‌ها را از محیط خارج دریافت می‌کنند و پس از انجام عملیاتی بر روی آن‌ها (در مرحله فرایند) خروجی‌های خود را به محیط بازمی‌گردانند که این سیکل تداوم دارد و عامل اصلاح نواقص نیز بازخورد سیستم است. محیط بر تصمیمات و افعال سازمانی تأثیر می‌گذارد و در مقابل، افعال و تصمیمات درون‌سازمانی نیز بر محیط مؤثرند (ممی‌زاده، ۱۳۷۳)؛ بنابراین، می‌توان گفت سازمان‌ها نمی‌توانند بدون توجه به عوامل محیطی به حیات خود ادامه دهند (استریکلند و تامسون^۲، ۱۹۹۵).

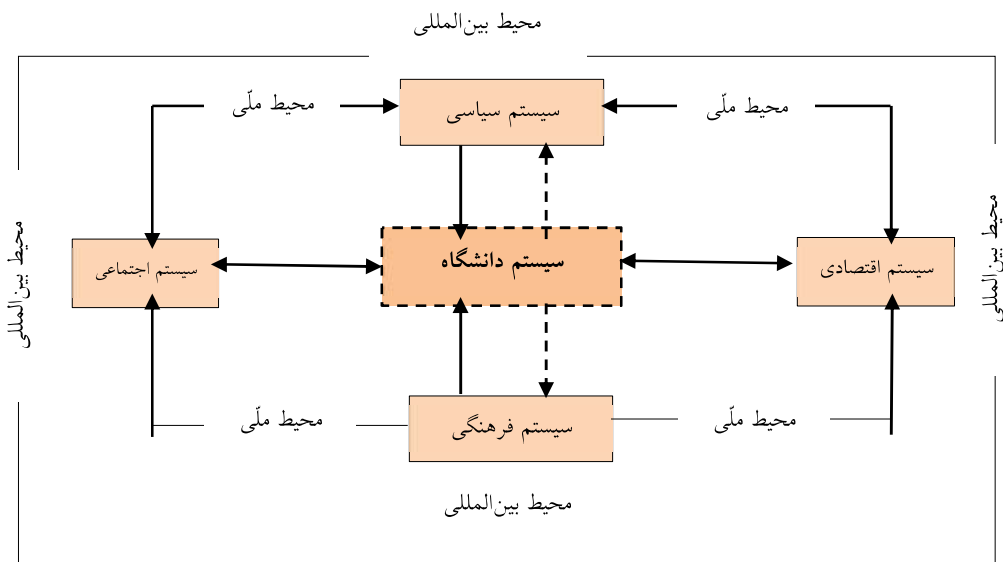
بر اساس نگرش سیستمی، «دانشگاه نیز به‌عنوان یک سیستم؛ که در نظام‌های کلان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه محاط است، در نظر گرفته می‌شود. دانشگاه نیز با نظام‌هایی که آن را احاطه کرده‌اند، به‌طور مستمر در تعامل است» (تقی پورظهير، ۱۳۷۲).

بر این اساس، تعامل پویا یعنی اینکه دانشگاه بتواند با توجه به تغییرات محیط، تغییراتی را در خود ایجاد کند تا در کارکرد خود و نیز در کارکردهای نظام‌های پیرامونی اختلال جدی به‌وجود نیآورد. ایجاد تغییر در دانشگاه، آن‌هم مثبت، ایجاب می‌کند که شناختی عمقی از عملکردهای آن و جو حاکم بر سازمان وجود داشته باشد. چرا که محیط سیستم دانشگاه، فراهم‌کننده ورودی‌های آن و گیرنده خروجی‌های آن است. در واقع دانشگاه همچون یک سیستم تبدیلی عمل می‌کند که ورودی‌ها و خروجی‌های آن از ویژگی‌های جامعه متأثر می‌شوند. از این‌روی، دانشگاه در مقام یک سیستم، جزئی از سیستم جامعه تلقی می‌شود. بدین ترتیب با سیستم اجتماعی ارتباط دارد که گاه تحت تأثیر آن واقع می‌شود و تأثیراتی نیز در آن

1. Smit

2. Strickland and Thompson

می‌گذارد؛ بنابراین، سیستم دانشگاه تحت تأثیر عوامل محیطی است. به‌طور مثال، روابط اجتماعی موجود در جامعه بر روابط اجتماعی رایج در دانشگاه اثر می‌گذارد و متقابلاً یک سیستم آموزشی با ایجاد تغییرات رفتاری می‌تواند در روابط اجتماعی موجود، دیدی انتقادی را وارد کند. همچنین آداب و رسوم، اعتقادات، تصورات قلبی در رفتار عاملان سیستم دانشگاهی تأثیر می‌گذارد. درعین حال، سیستم دانشگاهی هنجارهای جدیدی از قبیل بازیابی رفتارهای فرهنگی، تفکر منطقی را به سیستم اجتماعی ارائه می‌کند. لذا در ارتباط سیستم دانشگاه و سیستم‌های پیرامونی لازم است که تنوع ارتباط و تضادهای حاصل از این ارتباطات بررسی شود تا بتوان کارکردی مناسب برای سیستم دانشگاه تعیین کرد (یمینی، ۱۳۸۰).

شکل ۱: سیستم دانشگاهی در ارتباط با سیستم‌های مجاور
منبع: (یمینی، ۱۳۸۰: ۱۸)

با توجه به سه ویژگی: ظرفیت یا قابلیت (محدود یا نامحدود بودن)، پویایی یا تنوع‌پذیری و پیچیدگی محیط پیرامونی، مدیریت در راستای انطباق سازمان با محیط، نقشی حساس و استراتژیک دارد. وظیفه مدیریت آن است که بین سازمان و محیط تعادل منطقی و مؤثر برقرار کند؛ بنابراین، مدیریت دانشگاه در راستای برنامه‌ریزی توسعه دانشگاهی، نیازمند بررسی مستمر وضعیت سازمان و ارائه برنامه‌هایی در جهت تضمین توسعه فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و خدماتی دانشگاه با در نظر گرفتن شرایط محیط‌های پیرامونی است. از این طریق امکان ایجاد رابطه‌ای منطقی بین نیازها، مسائل جامعه و کارکردهای دانشگاه به وجود می‌آید و کمک می‌شود تا از اتلاف منابع مالی و انسانی در دانشگاه‌ها کاسته شود (یمنی، ۱۳۸۰).

بر اساس آنچه گفته شد، اهمیت توجه به محیط پیرامون دانشگاه بیش‌ازپیش درک می‌شود. به طوری که هرگونه برنامه‌ریزی و تدوین و طراحی انواع برنامه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت بدون مطالعه محیط امکان‌پذیر نیست و در تدوین برنامه راهبردی دانشگاه، مطالعه محیط بسیار حائز اهمیت است. زیرا در فرایند برنامه‌ریزی راهبردی باید با تجزیه و تحلیل محیط، فرصت‌ها و تهدیدها هم نقاط ضعف و قوت پیش روی را مشخص کرد. مشخص کردن نقاط ضعف و قوت مستلزم توجه به محیط پیرامون است. مدیران دانشگاهی، در فرایند برنامه‌ریزی، بعضاً باید ساختار سازمان خود را دگرگون کنند تا سازگاری با محیط ایجاد شود. به یکی از کژ کارکردی‌های محیطی پردیس‌های خودگردان، می‌توان در قالب نظریه بازتولید بوردیو و پسون^۱ (۱۹۸۳) اشاره کرد. بوردیو معتقد است، نظام آموزشی به جای کاهش نابرابری‌های اجتماعی، در بازتولید آن‌ها مشارکت می‌کند. در واقع آموزش عالی استراتژی جدید بازتولید برای آن‌ها شده است که لازمه استراتژی جدید بازتولید طبقات مسلط، دسترسی به آموزش عالی است. بوردیو در تحلیل موفقیت‌های تحصیلی طبقات مختلف اجتماعی یادآور می‌شود که همگام با گسترش سریع آموزش عالی، سرمایه فرهنگی به‌عنوان نیروی جدید در فرآیند پایگاه-موفقیت وارد عمل می‌شود (بوردیو، ۱۹۸۳).

«بر اساس نظریه بازتولید، اقتدار مشروعیت‌بخش نظام آموزشی، می‌تواند نابرابری‌های اجتماعی را چند برابر کند چون محروم‌ترین طبقات که از تقدیر خویش کاملاً آگاه و از چگونگی رقم خوردن آن کاملاً ناآگاه هستند، از این طریق به محتوم بودن سرنوشت خویش

کمک می‌کنند» (جنکینز، ۱۳۸۵) و نظام آموزشی به‌گونه‌ای سازمان‌دهی شده است که امتیازات و مزایا را فقط شامل حال افرادی می‌کند که به خاستگاه‌های بالای جامعه متعلق هستند. بورديو معتقد است که در جامعه، طبقات مختلف اقتصادی و فرهنگی‌ای وجود دارند که نظام آموزشی این طبقات را بازتولید می‌کند؛ یعنی ساختار جامعه هیچ تغییری نمی‌کند، حتی اگر قشر محروم نیز به تحصیل بپردازند، قشر ثروتمند هم چنان به حکومت ادامه می‌دهد و طبقه محروم هم چنان محروم خواهد بود (منادی، ۱۳۸۲).

بر اساس آنچه گفته شد؛ می‌توان گفت پردیس‌های خودگردان نیز به‌عنوان یکی از انواع دانشگاه در کشور، کارکردی مشخص دارد و به دنبال ارائه خدمات آموزشی و پژوهشی به جامعه است و به‌عنوان یک نظام و مجموعه اجتماعی، از یک‌طرف ناگزیر از ارتباط با سیستم‌های پیرامون خود است. به‌طوری‌که اگر رابطه بهینه خود را با محیط از دست بدهد و به دادوستد مادی و اطلاعاتی با محیط اقدام نکند، حالت ایستا به خود می‌گیرد و هویت مستقل خود را از دست خواهد داد. از طرفی دیگر، تحول در محیط پیرامونی، تغییر در کارکردهای پردیس‌های خودگردان را به دنبال خواهد داشت. بنابراین، در محیط به‌شدت در حال تغییر، حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، کارکردهای مختلف سازمان‌ها و نهادهای علمی با یکدیگر رقابت می‌کنند. این رقابت گاهی نیز به مزاحمت کارکردها و سپس اختلال و تنش در ایفای یک کارکرد ختم می‌شود که جامعه‌شناسان از آن به کژ کارکردی تعبیر می‌کنند. این کژ کارکردی محصول عدم تطابق و سازگاری به‌موقع با محیط پیرامون است. حال، چنانچه توانایی سازگاری و انعطاف‌پذیری دانشگاه‌ها به‌ویژه پردیس‌های خودگردان کم باشد، از آنجاکه همه نظام‌ها و از جمله نظام‌های آموزشی میل به تعادل دارند، برای حرکت به سمت تعادل با محیط، شاهد تحولات همه‌جانبه در ساختار و کارکردهای پردیس‌های خودگردان خواهیم بود که ممکن است پیامدهای ناشی از آن جبران‌ناپذیر باشد.

همچنین با الهام از نظریه بازتولید بورديو، با توجه به مستندات پژوهش (مصاحبه‌شونده شماره ۸، ۱۰ و ۱) می‌توان گفت با گسترش دانشگاه پولی از جمله پردیس‌های خودگردان، «شهریه‌های سنگین پردیس‌های پولی و افزایش سالانه آن، باعث شده که فقط دانشجویانی بتوانند در این دانشگاه تحصیل کنند که وضعیت اقتصادی خوبی دارند که این، نه تنها فرصت برابر آموزشی برای دسترسی به آموزش و رشد اجتماعی مهیا نخواهد کرد، بلکه فقط عده‌ای از

اقتدار دارای درآمد بالا به این دانشگاه‌ها راه پیدا خواهند کرد و شاهد شکاف طبقاتی و نابرابری اجتماعی خواهیم بود».

مطالعات حوزه خصوصی‌سازی بیان‌کننده آن است، پژوهشگران این حوزه کمتر تأثیر عوامل محیطی خصوصی‌سازی را بررسی کرده‌اند که خود این بیان‌کننده نو بودن پژوهش حاضر است. در اینجا به برخی از این مطالعات اشاره می‌شود.

لیرا (۲۰۱۴) در بررسی چالش‌های خصوصی‌سازی آموزش عالی و محیط اجتماعی، به پیامدهایی همچون افزایش نابرابری‌های اجتماعی و به دنبال آن طبقاتی شدن آموزش، نابرابری در دسترسی به فرصت‌های آموزشی، کاهش کیفیت آموزشی، افزایش نرخ بیکاری، انگیزه‌های سودجویانه، تغییر در سلسله‌مراتب اجتماعی به نفع طبقات بالای جامعه، اشاره کرده است.

همچنین، دنی^۱ (۲۰۱۴) در تحقیقی با عنوان «تأثیر لغو شهریه بر شیب اجتماعی - اقتصادی» با توجه به اینکه در سال ۱۹۹۶، اخذ شهریه باهدف ترویج برابری آموزشی برای دانش‌آموزان لغو شد. ولی بررسی‌ها نشان داد این اصلاحات تأثیری روی شیب اجتماعی - اقتصادی کشور ایرلند نداشته است؛ و اقتضاری که از نظر شیب اجتماعی - اقتصادی پایین هستند، رغبتی به ورود به دانشگاه ندارند.

نتایج مطالعات پارکر^۲ (۲۰۱۲)، رایس و استوک^۳ (۲۰۱۲) نیز در راستای تأثیر خصوصی‌سازی بر محیط اجتماعی حاکی از آن است که به‌رغم گسترش بی‌رویه مراکز خصوصی‌سازی در جهت رفع نیازهای اجتماعی، آموزش‌ها متناسب با نیازهای بازار کار نبوده و بخش خصوصی نتوانسته پاسخگوی نیازها و بازار کار باشد.

در بین پژوهش‌های داخلی نیز، ربیعی و نظریان (۱۳۹۱) باهدف شناسایی مهم‌ترین آثار خصوصی‌سازی دانشگاه‌های ایران بیان می‌کنند، خصوصی‌سازی به افزایش فشار اقتصادی به طبقات پایین‌تر جامعه، طبقاتی شدن آموزش به نفع طبقات بالای جامعه و افزایش نابرابری‌های اجتماعی منجر شده است. همچنین مطالعات رحیمی (۱۳۷۴) نیز نشان می‌دهد، طبقاتی شدن آموزش، افزایش نابرابری‌های اجتماعی، نابرابری در دسترسی به فرصت‌های آموزشی، تفوق

1. Denny

2. Parker

3. Riesz and Stock

انگیزه‌های سودجویانه در بخش خصوصی، تغییر در سلسله‌مراتب اجتماعی به نفع طبقات بالای جامعه را می‌توان به‌عنوان عواقب محیطی خصوصی‌سازی آموزش عالی قلمداد کرد. بر این اساس، از نقش و تأثیر عوامل محیطی روی سازمان، به‌ویژه دانشگاه به‌عنوان سازمان آموزشی، در پژوهش‌های مذکور، نیاز و اهمیت پژوهش در این زمینه، بیشتر درک می‌شود. نهایتاً بر اساس اهداف اصلی پژوهش (آسیب‌شناسی محیطی پردیس‌های خودگردان در ابعاد ملی (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی) و فراملی (تحریم‌ها) و بررسی پیامدهای بلندمدت ناشی از این آسیب‌ها)؛ سؤال‌های پژوهش بدین شرح مطرح شدند:

۱. بعد اجتماعی آسیب‌های محیطی پردیس‌های خودگردان، کدام است؟
۲. بعد فرهنگی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها، کدام است؟
۳. بعد اقتصادی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها، کدام است؟
۴. بعد سیاسی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها، کدام است؟
۵. بعد بین‌المللی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها، کدام است؟
۶. پیامدهای بلندمدت آسیب‌های محیطی پردیس‌ها، چیست؟

روش

پژوهش حاضر کیفی، به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی - اکتشافی است. سازمان‌دهی تحقیقات کیفی مبتنی بر روش‌های تحلیل مختلف است. «تحلیل مضمون^۱ روش مناسبی برای شناخت و کشف مضامین در داده‌های متنی مصاحبه‌ای است» (ریان و برنارد، ۲۰۰۳) و زمانی به‌کار می‌رود که مفاهیم مختلفی در دسترس پژوهشگر قرار گرفته است (عابدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۵). لذا در این پژوهش، از روش تحلیل مضمون استفاده شد. «روال‌های مختلفی برای طی فرایند تحلیل مضمون وجود دارد؛ اما به‌رغم تفاوت ظاهری، عموم این روش‌ها واجد سه‌گام تجزیه و توصیف، تشریح و تفسیر و در آخر ترکیب و یکپارچه‌سازی داده‌ها هستند» (آتراید و استیرلینگ^۲، ۲۰۰۱). بر همین اساس، در این پژوهش این سه‌گام مبنای عمل قرار گرفته است. «مضمون، ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به

1. Thematic analysis
2. Attride and Stirling

نظر پژوهشگر، نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤال‌های تحقیق است» (کینگ و هاروکس^۱، ۲۰۱۰). براون و کلارک^۲ (۲۰۰۶) معتقدند، شناخت مضمون، مهم‌ترین و حساس‌ترین کار در تحقیقات کیفی؛ یا به عبارتی قلب تحلیل مضمون است. روش شناخت مضمون در پژوهش حاضر بر اساس شناخت کلمات، عبارات مترادف و تکراری، اصطلاحات و عبارات مکنون و واژه‌های کلیدی بوده است.

جامعه پژوهش صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس‌های خودگردان بودند. به منظور انتخاب نمونه‌ها در بخش صاحب‌نظران از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد؛ بنابراین، برای انتخاب نمونه از میان صاحب‌نظران آموزش عالی، افراد بر اساس ۴ معیار (داشتن تألیف در زمینه خصوصی‌سازی آموزش عالی، موافق یا منتقد خصوصی‌سازی آموزش عالی و شهرت و اهمیت علمی) تعیین شدند. در بخش مدیران پردیس‌های خودگردان، با توجه به اینکه کلاً دانشگاه‌های دولتی شهر تهران دارای ده پردیس خودگردان بودند، بنابراین، در این بخش حجم نمونه با جامعه آماری برابر بود. مجموعاً با ۱۱ صاحب‌نظر و ۱۰ مدیر پردیس مصاحبه شد.

برای گردآوری داده‌ها از روش مطالعه مبانی نظری و تحقیقات گذشته، ابزار مصاحبه عمیق نیمه ساختارمند استفاده شد. سؤالات اصلی پژوهش، پنج سؤال مصاحبه مبنی بر آسیب‌شناسی محیطی پردیس‌های خودگردان (ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و تحریم‌ها) بود و سؤال ششم در راستای پیامدهای بلندمدت آسیب‌های محیطی، به روشن ساختن ابعاد عمیق‌تر موضوع اقدام می‌کند. پس از پیاده‌سازی و مکتوب کردن داده‌ها، در سه گام تجزیه و توصیف، تشریح و تفسیر و در آخر ترکیب و یکپارچه‌سازی داده‌ها، مضمون داده‌های پژوهش تحلیل شد. برای گزارش داده‌های کیفی هم از روش روایتی (مشروح) و هم از روش کمی (شمارش فراوانی) استفاده شد.

به منظور سنجش روایی پژوهش حاضر، علاوه بر اینکه مضامین اصلی و فرعی با مطالعه مبانی نظری، پیشینه و اهداف تحقیق، بررسی و انتخاب شدند، نظرات و رهنمودهای گروهی از خبرگان نیز در این خصوص لحاظ شده است. همچنین برای محاسبه پایایی پژوهش، تعداد

1. King and Horrocks

2. Braun and Clarke

سه مصاحبه انتخاب و هریک، دو بار در فاصله زمانی ۳۰ روزه کدگذاری شدند. سپس نتایج دو کدگذاری با یکدیگر، مقایسه و از روش هولستی^۱ طبق فرمول زیر برای محاسبه ضریب پایایی استفاده شد (شرت، بروبرگ، کگلیر و براگم^۲، ۲۰۱۰).

$$PAO = 2M / (n1 + n2): (2 \times 91 / (96 + 106) = 90\%)$$

بر این اساس ضریب پایایی، معادل ۹۰ درصد، نشان می‌دهد نتایج پژوهش، قابلیت اعتماد بالایی دارد.

یافته‌ها

بعد اجتماعی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها کدام است؟ از مجموع ۱۷۹ کد استخراج شده، ۵۲ کد یعنی ۲۹ درصد از کدها، مربوط به بعد اجتماعی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها هستند. طبق تحلیل‌های به دست آمده از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس، آسیب‌های محیطی (بعد اجتماعی) پردیس‌ها را می‌توان در عدم توجه به تقاضای بازار کار، ایجاد فرصت‌های نابرابر آموزشی، بی‌عدالتی اجتماعی، ویژگی‌های فردی دانشجویان جستجو کرد؛ که در این میان مضمون عدم توجه به تقاضای بازار کار دارای بیشترین فراوانی (۱۵) بوده است.

عدم توجه به تقاضای بازار کار: دیدگاه ۵۳ درصد صاحب‌نظران آموزش عالی و ۴۷ درصد مدیران پردیس (جدول ۱) حاکی از آن است، پردیس‌ها فاقد نیازسنجی در زمینه ایجاد رشته هستند و بدون توجه به نیازهای بازار کار و هرگونه کار کارشناسی دقیقی، اقدام به پذیرش دانشجو در رشته‌های دانشگاهی می‌کنند. این اقدام، حاصلی ندارد جز فارغ‌التحصیلانی که بازار کار به رشته تحصیلی آن‌ها اقبالی نشان نمی‌دهد و جامعه با افزایش فارغ‌التحصیلان بیکار مواجه خواهد بود.

ایجاد فرصت‌های نابرابر آموزشی: به‌زعم ۹۲ درصد صاحب‌نظران آموزش عالی و ۸ درصد مدیران پردیس طبق (جدول ۱)، پردیس‌ها نه تنها فرصت‌های برابر آموزشی ایجاد نکرده‌اند؛ بلکه فقط دسترسی آموزشی را برای قشر پردرآمد جامعه مهیا کرده‌اند؛ بنابراین، عده‌ای که در

1. Holsti' PAO

2. Short, Broberg, Cogliser and Brigham

جامعه، پایگاه اقتصادی بالاتری دارند، می‌توانند از امکان تحصیل در پردیس‌ها استفاده کنند. آن‌ها معتقدند این مسأله موضوع «عدالت آموزشی را تحت‌الشعاع قرار داده است». **بی‌عدالتی اجتماعی:** دیدگاه ۶۳ درصد مدیران پردیس و ۳۸ درصد صاحب‌نظران آموزش عالی (جدول ۱) بیان‌کننده این است که «بی‌عدالتی آموزشی و نابرابری فرصت‌های آموزشی، به بی‌عدالتی اجتماعی منجر خواهد شد. آن‌ها معتقدند، بی‌عدالتی اجتماعی شکاف و فاصله طبقاتی را در جامعه افزایش می‌دهد».

ویژگی‌های فردی دانشجویان

به اعتقاد ۳۳ درصد از صاحب‌نظران آموزش عالی و ۶۷ درصد از مدیران پردیس (جدول ۱)، ورودی‌های پردیس‌ها به لحاظ ویژگی‌های فردی از جمله: میانگین سنی، وضعیت اشتغال و تأهل و وضعیت خانوادگی از ورودی دانشگاه‌های مادر متفاوت هستند. آن‌ها بیان می‌کنند، «مشغله‌های شغلی و خانوادگی دانشجویان باعث می‌شود وقت کمتری برای مطالعه و امور تحصیلی خود گذاشته و تعامل کمتری با دوستان و اساتید خود داشته؛ در نتیجه افت کیفیت یادگیری و پژوهش را شاهد باشیم».

جدول ۱: نمونه مضامین مرتبط با آسیب‌های محیطی (بعد اجتماعی) از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس‌های خودگردان

۱	۵۳٪	۸	۴۷٪	۷	[کد ۳۰ م، ۱۲]	عدم توجه به تقاضای بازار کار	محیط اجتماعی پردیس	«در ایجاد رشته‌ها، در هیچ پردیسی کار کارشناسی و نیازسنجی نشده است.»	۱
۲	۹۲٪	۱۱	۸٪	۱	[کد ۲۱ و ۲۲، ۸ م]	ایجاد فرصت‌های نابرابر آموزشی	محیط اجتماعی پردیس	«اجرای پردیس بر مبنای نیاز بیرونی از جامعه و صنعت نیست.»	۲
۳	۹۲٪	۱۱	۸٪	۱	[کد ۱۸ م، ۸]	ایجاد فرصت‌های نابرابر آموزشی	محیط اجتماعی پردیس	«عدالت آموزشی اینجا تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد و نادیده گرفته می‌شود.»	۳
۴	۳۸٪	۳	۶۳٪	۵	[کد ۱۰ م، ۱۰]	بی‌عدالتی اجتماعی	محیط اجتماعی پردیس	«کسی که موقعیت مالی مناسب‌تری دارد به پردیس می‌آید.»	۴
۵	۳۳٪	۴	۶۷٪	۸	[کد ۱۷ و ۱۶، ۶ م]	ویژگی‌های فردی دانشجویان	محیط اجتماعی پردیس	«آن وقت آن کسی که استعداد دارد اما پول آن را ندارد که بپردازد، او محروم می‌شود.»	۵
۶	۳۳٪	۴	۶۷٪	۸	[کد ۱ م، ۴۶]	بی‌عدالتی اجتماعی	محیط اجتماعی پردیس	«عدالت اجتماعی اصلاً رعایت نمی‌شود و دسترسی برای همه قطعاً یکسان نیست.»	۶
۷	۳۳٪	۴	۶۷٪	۸	[کد ۱۷ و ۱۶، ۶ م]	ویژگی‌های فردی دانشجویان	محیط اجتماعی پردیس	«اکثر این‌ها به لحاظ سنی بالاترند؛ اشغال هستند، مسئولیت‌ها مجال این که دانشجوی خوبی شوند را نمی‌دهد.»	۷

بعد فرهنگی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها کدام است؟ در این بخش، از مجموع ۱۷۹ کد استخراج‌شده، ۳۵ کد یعنی ۲۰ درصد از کدهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها مربوط به بعد فرهنگی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها هستند. بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران آموزش‌عالی و مدیران پردیس، آسیب‌های محیطی (بعد فرهنگی) پردیس‌ها شامل ارزش‌گذاری پایین نسبت به فرایند آموزش به‌صورت پردیس خودگردان، تضعیف فرهنگ و ارزش‌های دانشگاهی و لطمه به اعتبار دانشگاه مادر بوده؛ که در این میان مضمون ارزش‌گذاری پایین نسبت به فرایند آموزش به‌صورت پردیس خودگردان دارای بیشترین فراوانی (۱۵) بوده است.

ارزش‌گذاری پایین نسبت به فرایند آموزش به‌صورت پردیس خودگردان: ۵۳ درصد از صاحب‌نظران آموزش‌عالی و ۴۷ درصد از مدیران پردیس معتقدند (جدول ۲)، عملکرد پردیس‌ها در طی فعالیت خود باعث شده است، نه تنها جامعه، بلکه دانشگاه‌های مادر، حتی وزارت علوم نیز ارزش‌گذاری پایینی نسبت به پردیس‌ها داشته باشند. به بیان آن‌ها، دیدگاه جامعه نسبت به پردیس این است که «جایی است که پول دریافت می‌کند و به‌راحتی مدرک می‌دهد». به استناد (جدول ۲) این ارزش‌گذاری پایین نسبت به فرایند آموزش به‌صورت پردیس، بین مدیران و اساتید پردیس نیز حاکم است.

تضعیف فرهنگ و ارزش‌های دانشگاهی

دیدگاه ۸۰ درصد از صاحب‌نظران آموزش‌عالی و ۲۰ درصد از مدیران پردیس (جدول ۲)، حاکی از آن است؛ «به علت حاکمیت روحیه مادی‌گرایی و بازاری در پردیس‌ها، فرهنگ ارزش‌های دانشگاهی، سرمایه‌های معنوی و فرهنگی دانشگاه از جمله علم آموزش و فضیلت جویی از پردیس‌ها رخت بر بسته است». آن‌ها معتقدند در این صورت، تعهد استاد و دانشجو نسبت به وظایف اصلی خود نیز از بین خواهد رفت.

لطمه به اعتبار دانشگاه مادر: به اعتقاد ۵۰ درصد از صاحب‌نظران آموزش‌عالی و ۵۰ درصد از مدیران پردیس، یافته‌های پژوهش (جدول ۲) بیان‌کننده این است که مجموعه عوامل آسیب‌های ساختاری، کارکردی و محیطی پردیس‌ها از جمله «افت کیفیت فرایند یادگیری و آموزش، کیفیت پایین فارغ‌التحصیلان، تضعیف فرهنگ و ارزش‌های دانشگاهی و سایر آسیب‌ها، به وجهه علمی دانشگاه مادر نه‌تنها در جامعه خود، بلکه در محیط بین‌المللی نیز لطمه وارد خواهد کرد». چراکه خروجی پردیس نام و اعتبار دانشگاه مادر را یدک می‌کشد و جامعه ملی و بین‌المللی در قضاوت خود، تمایزی بین دانشگاه مادر و پردیس آن قائل نمی‌شود.

جدول ۲: نمونه مضامین مرتبط با آسیب‌های محیطی (بعد فرهنگی) از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش‌عالی و مدیران پردیس‌های خودگردان

۱	نگرش خود من به عنوان یک مدیر پردیس این بود که با پردیس کلاس نداشته باشم، چون ضعیف هستند»	محیط	ارزش‌گذاری پایین نسبت به فرایند آموزش به‌صورت پردیس خودگردان	کد ۱۲،	۷	٪۴۷	۸	٪۵۳
				[۱۸ م]				
۲	«اگر فارغ‌التحصیل دکتری پردیس فلان دانشگاه معتبر بخواهد عضو هیئت‌علمی شود، به‌راحتی دست رد به سینه او می‌زنیم».	فرهنگی پردیس	تضعیف فرهنگ و ارزش‌های دانشگاهی	کد ۱۶،	۲	٪۲۰	۹	٪۸۰
				[۱۱ م]				
۳	«استاد در پردیس، نصف دانشگاه مادر هم وقت نمی‌گذارد بعد می‌گوید: من که دارم می‌روم پردیس تازه حق‌التدریس هم دو برابر است. چرا اینجا باید این قدر خودم را بکشم».	محیط	تضعیف فرهنگ و ارزش‌های دانشگاهی	کد ۴۸،	۲	٪۲۰	۹	٪۸۰
				[۵ م]				
۴	«سرمایه معنوی و فرهنگی‌ای که در دانشگاه تجمع پیدا کرده است و در دیوار دانشگاه، حتی نمادهای فیزیکی دانشگاه و آن روح و جانی که در دانشگاه جریان دارد و ساری است، در پردیس نیست».	فرهنگی پردیس	ارزش‌های دانشگاهی	کد ۱۷،	۲	٪۲۰	۹	٪۸۰
				[۱۷ م]				
۵	«در محیط بین‌الملل هم دارد اتفاق بیفتد؛ احساس می‌کنند فارغ‌التحصیلان فلان دانشگاه معتبر، فارغ‌التحصیل‌هایشان دیگر قبلی‌ها نیستند».	محیط	ارزش‌های دانشگاهی	کد ۵۹،	۵	٪۵۰	۵	٪۵۰
				[۵ م]				
۶	«پردیس‌ها بیش از آنکه درآمد برای دانشگاه داشته باشند، از اعتبار آن خواهند کاست».	محیط	ارزش‌های دانشگاهی	کد ۲۳،	۵	٪۵۰	۵	٪۵۰
				[۳ م]				

بعد اقتصادی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها کدام است؟

در این بخش نیز، از مجموع ۱۷۹ کد استخراج‌شده، ۳۶ کد یعنی ۲۰ درصد از کدهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها مربوط به بعد اقتصادی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها هستند. بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران آموزش‌عالی و مدیران پردیس، آسیب‌های محیطی (بعد اقتصادی) پردیس‌ها در ۴ بعد حاکمیت روحیه و رفتار بازاری در پردیس، نبود زیرساخت‌های اقتصادی در کشور، تورم و حاکمیت هدف کسب درآمد ذکر شده است؛ که مضمون حاکمیت هدف کسب درآمد دارای بیشترین فراوانی (۱۵) بوده است.

حاکمیت روحیه و رفتار بازاری در پردیس: ۷۵ درصد صاحب‌نظران آموزش‌عالی و ۲۵ درصد مدیران پردیس‌ها معتقدند (جدول ۳)، «مکانیسم‌های بازار بر پردیس‌ها سایه انداخته است، به طوری که دانشجوی، صرفاً مشتری است که برای او آورده دارد و بیشتر از آنکه به خدمات‌رسانی به دانشجوی بیندیشد، به کسب سود و منفعت حاصل از او می‌اندیشد».

نقش نبود زیرساخت‌های اقتصادی در کشور در ایجاد و افزایش پردیس‌ها

بر اساس دیدگاه ۵۶ درصد صاحب‌نظران آموزش‌عالی و ۴۵ درصد مدیران پردیس (جدول ۳)، شرایط اقتصادی کشور، کاهش توان مالی - اقتصادی مردم در جامعه مستقیماً در کاهش و افزایش دانشجوی پردیس تأثیرگذار خواهد بود. به طوری که نبود زیرساخت‌های اقتصادی در کشور موجب کاهش توان مالی مردم شده و مردم برای صرفه‌جویی در هزینه‌های خود، مجبور به حذف هزینه‌های تحصیل در دانشگاه‌های پولی از جمله پردیس‌های خودگردان هستند. در چنین موقعیتی پردیس‌ها با کاهش دانشجوی مواجه خواهند شد.

نقش تورم در ایجاد و افزایش پردیس‌ها: ۲۹ درصد از صاحب‌نظران آموزش‌عالی و ۷۱ درصد از مدیران پردیس (جدول ۳)، معتقدند؛ رکود اقتصادی و تورم در کشور، به کاهش بودجه دولت و در نتیجه کاهش بودجه دولتی دانشگاه‌ها منجر خواهد شد، بنابراین دانشگاه‌ها از راه‌های مختلف مجبور به تأمین منابع مالی خود هستند. سیاست ایجاد پردیس‌ها به‌عنوان یک منبع درآمد برای دانشگاه مادر بوده است؛ بنابراین، به اعتقاد صاحب‌نظران آموزش‌عالی و مدیران پردیس، رکود اقتصادی و تورم در کشور در ایجاد و افزایش پردیس‌ها نقش به‌سزایی

داشته است.

حاکمیت هدف کسب درآمد: به اعتقاد ۵۷ درصد از صاحب‌نظران آموزش عالی و ۴۳ درصد از مدیران پردیس (جدول ۳)، پردیس‌های خودگردان به محلی برای کسب درآمد و تأمین منابع مالی دانشگاه‌های مادر تبدیل شده است. بیشتر از آنکه به کارکردهای اصلی دانشگاه در پردیس توجه شود، کسب درآمد هدف اصلی آن است.

جدول ۳: نمونه مضامین مرتبط با آسیب‌های محیطی (بعد اقتصادی) از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس‌های خودگردان

۱	۳	٪۲۵	۱	[کد ۷، ۶م]	حاکمیت روحیه و رفتار بازاری در پردیس	محیط اقتصادی پردیس	«تابع عرضه و تقاضای مکانیسم بازار است؛ یعنی هرکسی وقتی که وارد پردیس می‌شود نگاه می‌کند، چه آورده و سود و منفعتی برای او دارد».
					۲		
۲	۶	٪۴۵	۵	[کد ۲۵، ۱۸م]	نقش نبود زیرساخت‌های اقتصادی در کشور در ایجاد و افزایش پردیس‌ها	محیط اقتصادی پردیس	«اینکه زاینده شرایط اقتصادی جامعه است، شکی در آن نیست».
					۳		
۳	۲	٪۷۱	۵	[کد ۳، ۱۱م]	نقش تورم در ایجاد و افزایش پردیس‌ها	محیط اقتصادی پردیس	«وقتی که کشور به طرف تورم بالا و رکود می‌رفت، عملاً بودجه دانشگاه‌ها هم کفاف نمی‌داد و دانشگاه‌ها هم دیدند که برای اینکه تأمین اعتبار کنند، پردیس متمر خوبی است».
					۴		
۴	۸	٪۴۳	۶	[کد ۱۲، ۷، ۱۰م]	حاکمیت هدف کسب درآمد	محیط اقتصادی پردیس	«خیلی از دانشگاه‌ها در واقع پردیس را به عنوان یک منبع درآمد دیدند».
					۵		

بعد سیاسی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها کدام است؟ در این بخش نیز، از مجموع ۱۷۹ کد استخراج شده، ۲۲ کد یعنی ۱۳ درصد از کدهای استخراج شده از مصاحبه‌ها مربوط به بعد سیاسی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها هستند. بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس، آسیب‌های محیطی (بعد سیاسی) پردیس‌های خودگردان شامل: نقش گروه‌های ذینفع سیاسی در ایجاد و بهره‌مندی از پردیس‌ها، تفکر سیاسی حاکم بر کشور بوده است؛ که در این میان مضمون نقش گروه‌های ذینفع سیاسی در ایجاد و بهره‌مندی از پردیس‌ها دارای بیشترین فراوانی (۱۴) بوده است.

نقش گروه‌های ذینفع سیاسی در ایجاد و بهره‌مندی از پردیس‌ها: به بیان ۵۰ درصد از صاحب‌نظران آموزش عالی و ۵۰ درصد از مدیران پردیس (جدول ۴)، اساس ایجاد پردیس‌ها بدون هیچ‌گونه توجیه علمی و حاصل سیاسی‌کاری گروه‌های ذینفع سیاسی بوده است، به طوری که این گروه‌ها پردیس‌ها را به حیاط‌خلوت خود تبدیل کرده و از منافع آن بهره‌مند می‌شوند.

تفکر سیاسی حاکم: دیدگاه ۳۸ درصد از صاحب‌نظران آموزش عالی و ۶۲ درصد از مدیران پردیس‌ها (جدول ۴) حاکی از آن است، تفکر سیاسی حاکم بر کشور و جهت‌گیری آن به سمت خصوصی‌سازی، قاعدتاً بر آموزش عالی نیز تأثیرگذار بوده و آموزش عالی را به سمت خصوصی‌سازی، ایجاد انواع دانشگاه پولی از جمله پردیس‌های خودگردان سوق داده است.

جدول ۴: نمونه مضامین مرتبط با آسیب‌های محیطی (بعد سیاسی) از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس‌های خودگردان

۱	گسترش پردیس‌ها هم در واقع سیاسی کاری بود بدون هیچ توجیه علمی.	محیط سیاسی پردیس	نقش گروه‌های ذی نفع سیاسی در ایجاد و بهره‌مندی از پردیس‌ها	کد ۵۷،	۷	٪۵۰	۷	٪۵۰
				[۵م]				
۲	«پردیس‌ها به عنوان حیاط خلوت است. بیایند و خود را در آنجا ارتقا دهند».	محیط سیاسی پردیس	نقش تفکر سیاسی حاکم در کشور در ایجاد و افزایش پردیس‌ها	کد ۲۴،	۵	٪۶۲	۳	٪۳۸
				[۸م]				
۳	«یک نوع سرمایه‌داری که در بخش دولتی ایجاد می‌شود. پردیس‌ها نمونه آن است».	محیط سیاسی پردیس	نقش تفکر سیاسی حاکم در کشور در ایجاد و افزایش پردیس‌ها	کد ۲۴،	۵	٪۶۲	۳	٪۳۸
				[۸م]				
۴	«به لحاظ سیاسی، تفکر سیاسی حاکم بر جامعه؛ وقتی به سمت خصوصی‌گرایی برویم، پس باید نگاه آن‌ها به دانشگاه هم این‌طور باشد».	محیط سیاسی پردیس	نقش تفکر سیاسی حاکم در کشور در ایجاد و افزایش پردیس‌ها	کد ۲۴،	۵	٪۶۲	۳	٪۳۸
				[۱۵م]				

بعد بین‌المللی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها کدام است؟ در این بخش نیز، از مجموع ۱۷۹ کد استخراج‌شده، ۱۷ کد یعنی ۹ درصد از کدهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها مربوط به بعد فراملی آسیب‌های محیطی پردیس‌ها هستند. بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران آموزش‌عالی و مدیران پردیس، آسیب‌های محیطی (بعد فراملی) پردیس‌ها در نقش تحریم‌ها در ایجاد و افزایش پردیس‌های خودگردان با (۱۷ کد) خلاصه می‌شود.

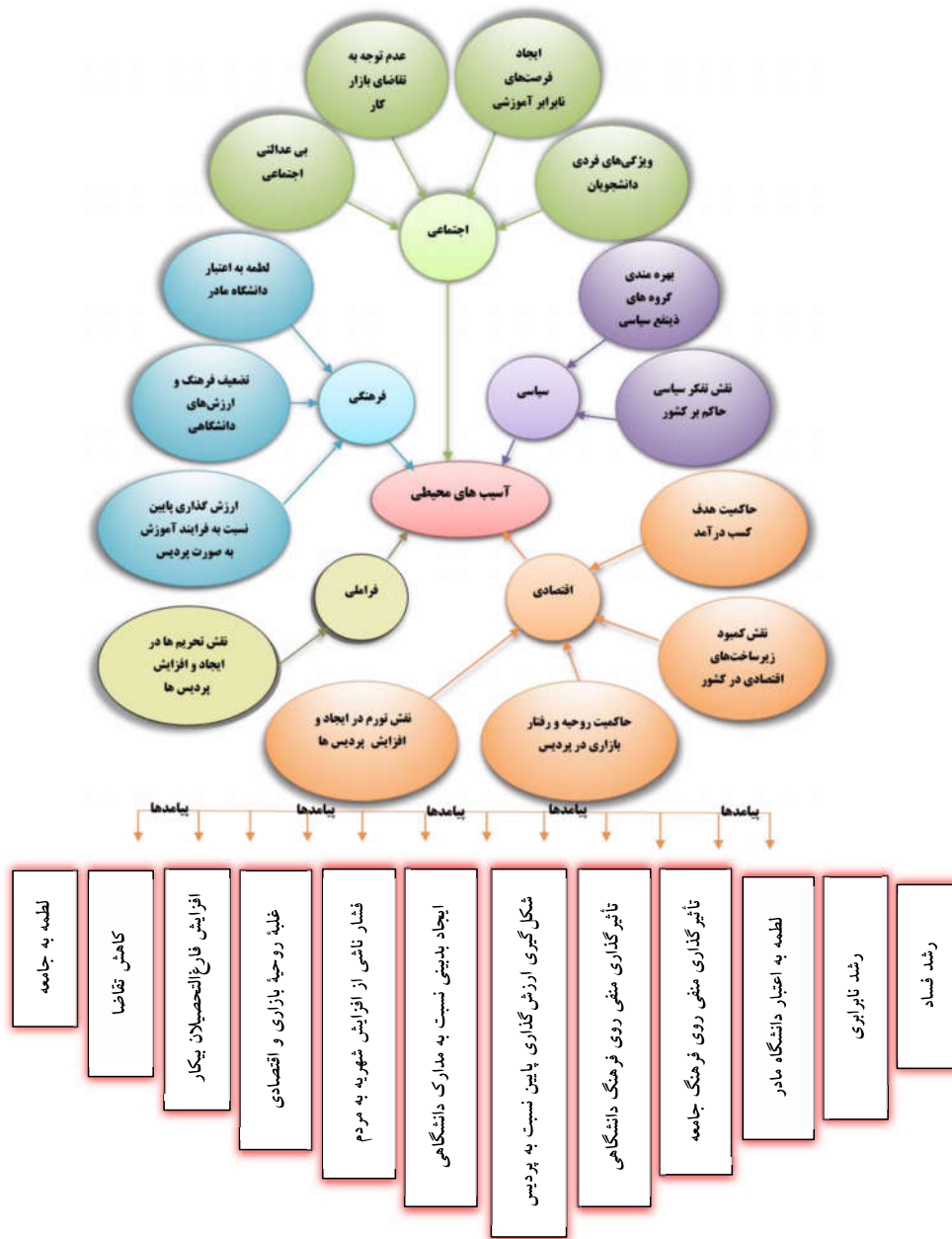
نقش تحریم‌ها در ایجاد و افزایش پردیس‌های خودگردان: بر اساس (جدول ۵)، ۴۷ درصد صاحب‌نظران آموزش‌عالی و ۵۳ درصد مدیران پردیس معتقدند؛ در سال‌های اخیر تحریم‌ها نقش بسیار مؤثری در ایجاد و افزایش پردیس‌ها داشته است. به طوری که از یک‌سو، تحریم‌ها به عنوان مانع خروج دانشجویان از کشور به منظور ادامه تحصیل در برخی از رشته‌ها و از سوی دیگر فشارهای اقتصادی، کاهش بودجه دانشگاه‌ها و افزایش متقاضیان آموزش‌عالی باعث شد تا دست‌اندرکاران آموزش‌عالی کشور، به ایجاد پردیس‌های دانشگاهی به عنوان راهی برای پاسخگویی به این مسأله بیندیشند.

جدول ۵: نمونه مضامین مرتبط با آسیب‌های محیطی (بعد تحریم‌ها) از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس‌های خودگردان

/۴۷	۸	/۵۳	۹	[کد ۳۳، ۶ م]	نقش تحریم‌ها در ایجاد و	محیط بین المللی	۱
					نقش تحریم‌ها در ایجاد و افزایش پردیس‌ها		
				[کد ۶۰، ۶ م، ۲۰]			

«فشار تحریم‌ها بود که دانشگاه‌ها به فکر درآمدزایی و ایجاد پردیس افتادند.»

«زمانی که ما تحریم هستیم، خروج دانشجو از کشور ما به کشورهای دیگر سخت‌تر است و سیاست‌گذاری وزارتخانه یا دولت را برای جلوگیری از خروج ارز بگوئیم. این‌ها در ایجاد پردیس‌ها مؤثر بوده است.»

شکل ۲: آسیب های محیطی (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و فراملی) پردیس های خودگردان و پیامدهای بلندمدت آن

پیامدهای بلندمدت آسیب‌های محیطی پردیس‌ها چیست؟ از مجموع ۱۷۹ کد استخراج‌شده، ۱۷ کد یعنی ۹ درصد از کدهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها مربوط به پیامدهای بلندمدت آسیب‌های محیطی پردیس‌ها هستند. صاحب‌نظران آموزش عالی و مدیران پردیس (شکل ۲) معتقدند، غلبه روحیه بازاری و اقتصادی و نگاه به دانشجو به‌عنوان مشتری در پردیس‌ها، موجب شده فرهنگ و ارزش‌های دانشگاهی و جامعه در پردیس‌ها رنگ‌باخته و به حاشیه رود. از طرفی افزایش شهریه پردیس‌ها و فشار ناشی از آن به جامعه، کاهش تقاضا را در بلندمدت به دنبال خواهد داشت. همچنین به اعتقاد (مصاحبه‌شونده شماره ۵، ۱۱، ۱۸) «ورود فارغ‌التحصیلان با کیفیت پایین و عدم جذب آن‌ها در بازار کار، زمینه شکل‌گیری ارزش‌گذاری پایین نسبت به پردیس به‌طور خاص و ایجاد بدبینی نسبت به مدارک دانشگاهی و لطمه به اعتبار دانشگاه‌های مادر به‌طور عام را به همراه خواهد داشت». ۴۱ درصد مدیران و ۵۹ درصد از صاحب‌نظران اذعان داشتند، «پردیس‌های خودگردان زمینه‌ساز افزایش دسترسی اقشار پردرآمد به آموزش و محرومیت قشر کم‌درآمد جامعه از استفاده از این فرصت تحصیلی شده است که این مسأله پیامدی جز رشد فساد و نابرابری و بالاخره لطمه زدن به جامعه نخواهد داشت».

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه هدف پژوهش، بررسی و شناسایی آسیب‌های محیطی پردیس‌های خودگردان بود؛ سعی شد آسیب‌های محیطی به لحاظ ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و بین‌المللی بررسی شود. در این راستا، شایان‌ذکر است، به‌رغم سیاست‌گذاری شتاب‌زده توسعه آموزش عالی و ایجاد انواع دانشگاه‌ها از جمله پردیس‌ها، یافته‌های پژوهش در خصوص آسیب‌های محیطی پردیس‌ها مؤید آن است که پردیس‌ها در پاسخگویی به تقاضای بی‌رویه ورود به آموزش عالی نیز موفق نبوده است. چراکه از یک‌سو نه‌تنها دسترسی آموزشی برای همه اقشار جامعه فراهم نشده، بلکه فقط زمینه تحصیل برای اقشار پردرآمد و نسبتاً مرفه جامعه مهیا شده است و هم‌چنان نابرابری فرصت‌های آموزشی وجود دارد. به‌طوری‌که اقشار مستعد، ولی کم‌درآمد که به دلیل مشکلات، مجبور به کار هستند و همین مسأله موجب شده به‌رغم داشتن استعداد از مطالعه برای عبور از سد کنکور بازمانند، از تحصیل محروم شوند. این نتایج با مطالعات رحیمی (۱۳۷۴)، ربیعی و نظریان (۱۳۹۱) و مطالعات لیرا و دنی (۲۰۱۴) همسو بوده

است. همچنین، مطالعات ریزوی^۱ (۲۰۱۶) حاکی از آن است، خصوصی‌سازی نظام آموزشی در مقاطع مختلف تحصیلی پیامدی جز نابرابری اجتماعی و نابرابری فرصت‌های آموزشی به همراه نداشته است.

از سوی دیگر «پردیس‌ها به حیاط‌خلوت گروه‌های ذینفع سیاسی تبدیل شده که زمینه‌آخذ مدرک تحصیلی را برای آن‌ها فراهم نموده است»؛ بنابراین، به روشنی می‌توان دریافت پردیس‌ها نه تنها منادی عدالت نیستند، بلکه با عدالت در تعارض است.

به رغم اینکه به اعتقاد یمنی (۱۳۸۰) مدیریت دانشگاه در راستای برنامه‌ریزی توسعه دانشگاهی نیازمند بررسی مستمر وضعیت سازمان و ارائه برنامه‌هایی در جهت تضمین توسعه فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و خدماتی دانشگاه با در نظر گرفتن شرایط محیط‌های پیرامونی است. از این طریق امکان ایجاد رابطه‌ای منطقی بین نیازها، مسائل جامعه و کارکردهای دانشگاه به وجود می‌آید و کمک می‌شود تا از اتلاف منابع مالی و انسانی در دانشگاه‌ها کاسته شود؛ اما نتایج آسیب‌های اجتماعی پردیس‌ها حاکی از آن است که پردیس‌ها برخلاف مهم‌ترین هدف ایجاد دانشگاه‌ها در راستای رفع نیازهای جامعه و بازار کار، حرکت کرده است. به طوری که نه تنها رشته‌های درسی موجود در پردیس‌ها، مورد نیاز بازار کار نبوده، بلکه بیشتر باهدف کسب سود و جذب مشتری بیشتر در راستای اهداف کاسب‌کارانه و رفتار شبه بازاری بوده است. همچنین مطالعات لوین^۲ (۲۰۱۸)، گواه این ادعا است که رقابت بخش خصوصی با نظام آموزشی دولتی برای جذب بیشتر مشتری منجر شده تا بیش از پیش رفتارهای بازاری بر نظام آموزشی سایه افکند. این نتایج نیز با یافته‌های مطالعات پارکر، رایس و استوک (۲۰۱۲) مبنی بر عدم پاسخگویی بخش خصوصی نسبت به نیازهای بازار کار و عدم تناسب آموزش‌ها با نیاز جامعه، همسو بوده است.

با استناد به ابعاد مختلف آسیب‌های محیطی پردیس‌ها، می‌توان دریافت، پردیس‌ها نه تنها به وجهه علمی دانشگاه‌های مادر در کشور خدشه وارد کرده‌اند، بلکه وجهه علمی آموزش عالی ایران را در سطح بین‌المللی نشانه گرفته است. چراکه فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های مادر صاحب‌نام و تراز اول کشور که قبلاً در دانشگاه‌های دنیا ادامه تحصیل می‌دادند و از آن‌ها استقبال می‌شد، حال به ادعان مصاحبه‌شونده‌ها «با توجه به عدم وجود معجونی به نام

1. Rizvi

2. Levin

پردیس‌های خودگردان در خارج از کشور، به شیوه‌ای که در کشور ایران شکل گرفته و اداره می‌شود؛ در چنین حالتی، به اعتقاد مصاحبه‌شونده (۵، ۱۸، ۱۱) «ادامه تحصیل فارغ‌التحصیلان به کیفیت پایین پردیس‌ها، با مدرک صادرشده از سوی دانشگاه مادر، در دانشگاه‌های دنیا باعث می‌شود، قضاوت آن‌ها نسبت به فارغ‌التحصیلان پردیس‌ها، فارغ از اینکه دانشگاه‌های خارج از کشور، تمایزی بین مدارک دانشگاه مادر و پردیس‌های خودگردان وابسته به این دانشگاه‌ها قائل شوند، انجام شود و کاهش کیفیت را به دانشگاه مادر تراز اول کشور نسبت دهند و این یعنی خطر لطمه به وجهه و اعتبار آموزش عالی کشور در دنیا».

در اینجا، با وجود شناسایی آسیب‌ها، این سؤال مطرح است؛ آیا سیاست ایجاد پردیس‌ها به‌عنوان منابع تأمین مالی و بازوی حمایتی دانشگاه‌های مادر^۱، تنها یا بهترین راهکار رفع کسری بودجه دانشگاه‌ها بوده است؟ به نظر می‌رسد وقت آن است مسئولان و دست‌اندرکاران آموزش عالی کشور، بازننگری و تأمل جدی در شیوه تفکر حاکم نسبت به افزایش خصوصی‌سازی آموزش عالی به‌کارگیرند و برای جبران کسری بودجه آموزش عالی، راهکارها و تمهیداتی غیر از خصوصی‌سازی، از جمله سرمایه‌گذاری بیشتر روی تولیدات علمی دانش‌بنیان و درآمدزایی از طریق تعاملات تنگاتنگ با صنعت و سایر بخش‌های جامعه جایگزین شود.

در پایان، به‌رغم اینکه عوامل درونی و بیرونی در ایجاد آسیب‌ها نقش داشته باشند، مسأله حائز اهمیت این است که با توجه به نتایج مطالعات در حوزه پردیس‌ها؛ نتایج مؤید آن است که خصوصی‌سازی آموزش عالی ایران به جای داشتن پیامدهای مثبت، به پیامدهای منفی منجر شده است (قریشی و همکاران، ۱۳۹۷). لذا بعد از شناسایی آسیب‌ها، فارغ از اینکه از ابتدا چه کارهایی می‌توانست انجام شود که عاقبت بهتری در انتظار بود، شایسته است به‌جای یافتن مقصر، منشأ و علت آسیب‌ها شناسایی و راهکارهای مناسب برای کاهش یا رفع آسیب‌ها اندیشیده شود. در غیر این صورت، چنانچه در رسیدگی به این مهم کوتاهی شود، شکاف ناشی از آسیب‌ها بیشتر شده و به‌جای درمان پردیس‌ها، شاهد مرگ این بیمار خواهیم بود.

۱. شیوه‌نامه تأسیس پردیس‌های خودگردان در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۷ توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تهیه و تدوین شده است.

منابع

- الوانی، سید مهدی (۱۳۸۱). آینده مدیریت دولتی در عرصه جهانی شدن تعامل یا انفعال، *مطالعات مدیریت بهبود و تحول*، (۳۵ و ۳۶): ۱-۱۲.
- تقی‌پور ظهیر، علی (۱۳۷۲). نظام برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی دانشگاه، *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی*، (۳): ۹-۳۲.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۵)، پیربردیور. ترجمه حسن چاوشیان و لیلیا جوافشانی، تهران: نی.
- ربیعی، علی و نظریان، زهرا (۱۳۹۱). موانع خصوصی سازی آموزش عالی در ایران و ارائه راهکارهایی جهت رفع آن‌ها، *مجله آموزش عالی ایران*، (۲): ۱۷۱-۲۰۶.
- رحیمی کلیشادی، رضا (۱۳۷۴). خصوصی سازی آموزش عالی و بررسی اثرات و پیامدهای اقتصادی-اجتماعی آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان.
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن و شیخزاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، *فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی*، (۲): ۱۹۸ - ۱۵۱.
- قریشی خوراسگانی، مریم سادات، یمنی دوزی سرخابی، محمد، ذاکر صالحی، غلامرضا و مهران، گلنار (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی ساختاری پردیس‌های خودگردان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، *فصلنامه مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی*، (۱): ۵۸ - ۳۱.
- منادی، مرتضی (۱۳۸۲). نقد و بررسی: بازتولید عناصری برای یک نظریه نظام آموزشی، *فصلنامه انسان‌شناسی*، (۳): ۱۹۸-۱۹۳.
- ممی‌زاده، جعفر (۱۳۷۳). مدیریت محیط سازمان - سازمان در تعامل با محیط، *فصلنامه مطالعات مدیریت بهبود و تحول*، (۱۳ و ۱۴): ۷۲-۵۵.
- یمنی دوزی سرخابی، محمد (۱۳۸۰). *درآمدی به بررسی عملکرد سیستم‌های دانشگاهی*، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research, *Qualitative Research*, 1 (3): 385-405.
- Alvani, S. M. (2002). The Future of Governmental Management in the Globalization, Interaction or Passivity, *Improvement and Transition*

- Management Studies*, (35 & 36): 1-12 (Text in Persian).
- Abedi Jafari, H., Taslimi, M. S., Faghihi, A. and Sheiykhzadeh, A. (2011). Thematic Analysis and Thematic Network: A Simple and Effective Method for Explaining the existence Patterns in Qualitative Data, *Strategic Management Thought Quarterly*, 5 (2): 151-198(Text in Persian)..
- Braun, V. and Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology", *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77-101.
- Bourdieu, P. and Passeron, J., C. (1983). *Les Heritiers, les Etudiants et al Culture*, *Les Editions de Minuit*. Le sens commun, Paris.
- Clark, B. R. (2008). *On Higher Education*, USA Johns Hopkins University Press.
- De Zilwa, D. (2006). *Organizational culture and values and the adaptation of academic units in Australian universities*, Springer business, science media.
- Denny, K. (2014). The effect of abolishing university tuition costs: Evidence from Ireland. *Labour economics*, 26: 26-33.
- Griffin, D., Stacey, R. D. and Shaw, P. (2000). *Complexity and Management: Fad or radical challenge to system thinking*, New York: Routledge publishing com.
- Ghoraishi Khorasgani, M. S., Yamani Douzi Sorkhabi, M., Zakersalehi, GH., & Mehran, G. (2018). Structural pathology of autonomous campus of Tehran governmental universities, *Journal of Management and Planning in Educational Systems*, 11 (8): 31-58(Text in Persian).
- Hutem, A. (2007). *Adaptation or Expiration in Family Firms: Organizational flexibility in emerging economies*, Edward Elgar Publishing, Inc.
- Hoy, W. K. and Misskel, C. G. (2005). *Educational administration theory research and practice*. 6th edition, Mc Graw Hill publishing com.
- Jenkins, R. (2006). *Pierre Bourdieu*, Translation by Chavoshian, H., and Joafshani, L., Tehran: Ney Publication(Text in Persian).
- King, N. and Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research*, London: Sage, p. 150.
- Lerra, M. (2014). The Dynamics and Challenges of Distance Education at Private Higher Institutions in South Ethiopia. *Educational Planning and Management*, Wolaita Sodo University, Ethiopia, 1 (3).
- Levin, H., M. (2018). *Studying Privatization in Education*, Can The School Marketplace Deliver Freedom Of Choice, Efficiency, Equity, And Social Cohesion? New York: Routledge publishing com.
- Monadi, M. (2003). Investigation: of recreation Some Elements for an Educational System Theory, *Anthropology Quarterly*, (3): 193-198(Text in Persian).
- MamiZadeh, J. (1991). Management of the organization's environment - Organization in interaction with the environment, *Quarterly Improvement and Transition Management Studies Journal*, (13 & 14): 55-72(Text in Persian).
- Parker, L. (2012). From Privatised to Hybrid Corporatised Higher Education: A Global Financial Management Discourse, *Financial Accountability & Management*, 28 (3): 247- 268.
- Rabiei, A. and Nazariyan, Z. (2012). The Barriers to the privatization of higher education in Iran and providing solutions for their removal, *Iran Higher*

- Education Journal*, 4 (2): 171-206(Text in Persian).
- Rahimi Kelishadi R., (1995). *Privatization of Higher Education and study of its Socio-Economic Consequences*, Master's Thesis, Faculty of Social Sciences, University of Isfahan(Text in Persian).
- Reisz, R. D. and Stock, M. (2012). Private Higher Education and Economic Development, *European Journal of Education*, 47(2): 198-212.
- Rizvi, F. (2016). Privatization in Education: Trends and Consequences. *Education Research and Foresight Series*, (18): 1-12.
- Ryan, G., W. and Bernard, H., R. (2003). *Techniques to Identify Themes*. Field ethods, 15 (1): 85-109.
- Smit, A., B. (1988). *Business Strategy*; Boston: Houghton Mifflin Company. P 3.
- Strickland, A. J. and Thompson, A., A. (1995). *Strategic Management: Concepts and Cases*; 7th ed, Iwin: Burr Ridge, 40-50.
- Short, J. C., Broberg, J. C., Cogliser, C. C, and Brigham, K., H. (2010). Construct Validation Using Computer-Aided Text Analysis (CATA). *Organizational Research Methods*, 13 (2): 320-347.
- Taghipour Zahir, A. (1993). Planning System of the University Higher Education, *Research and Planning Quarterly Journal*, (3): 9-32(Text in Persian).
- Yamani Douzi Sorkhabi, M. (2001). *An Introduction to the University Systems Operation*, Tehran: Shahid Beheshti University Publiction(Text in Persian).

Environmental Pathology of Autonomous Campuses and the Outcomes

Maryam Sadat Ghoraiishi Khorasgani¹

Assistant Professor of education and psychology department Alzahra
university, Tehran, Iran

Mohamad Yamani Douzi sorkhabi

Professor of education and psychology department shahid Beheshti
university, Tehran, Iran

Gholamreza Zakersalehi

Associate Professor of Institute for Research and Planning in Higher
Education, Tehran, Iran

Golnar Mehran

Professor of education and psychology department Alzahra university, Tehran, Iran

Abstract

This research aimed at investigating the problems of having autonomous campuses in terms of social, cultural, economic, political and transnational dimensions and long-term outcomes of these problems. Due to this aim, 21 experts of higher education and directors of autonomous campuses of public universities of Tehran were interviewed using purposive sampling. The data was analyzed using content analysis and themes related to the damages of autonomous campuses were extracted. The research results showed that out of 179 coded cases, 29% of extracted codes were social, 20% cultural, 20% economic, 13% political, 9% sanctions and 9% were long-term outcomes of damages. The results indicated that most damages of autonomous campuses relate to the social dimension and themes including lack of attention to labor market demand, creation of unequal educational opportunities, social injustice and individual characteristics of students.

Keywords:

Environmental pathology, Autonomous campus, Outcome

1. Corresponding author: mghoraishi@alzahra.ac.ir

Submit Date :2018-06-12

Accept Date:2019-01-05

DOI:10.22051/jontoe.2019.20763.2245